

УДК 347.56 614.253.84

**РОЗМЕЖУВАННЯ ПОНЯТЬ «ЛІКАРСЬКА ТАЄМНИЦЯ» Й «МЕДИЧНА ТАЄМНИЦЯ»**

Чечіль А.Г., здобувач  
кафедри цивільно-правових дисциплін  
Навчально-науковий інститут права і психології  
Національної академії внутрішніх справ

Стаття присвячена розмежуванню понять «лікарська таємниця» й «медична таємниця», визначенню їхнього змісту та загальних засад використання шляхом аналізу чинного законодавства й позицій науковців.

**Ключові слова:** лікарська таємниця, медична таємниця, суб'єкт збереження лікарської таємниці, інформація про стан здоров'я особи.

Статья посвящена разграничению понятий «врачебная тайна» и «медицинская тайна», определению их содержания и общих принципов использования путем анализа действующего законодательства и позиций ученых.

**Ключевые слова:** врачебная тайна, медицинская тайна, субъект сохранения врачебной тайны, информация о состоянии здоровья человека.

Chechil A.G. THE DISTINCTION BETWEEN “MEDICAL CONFIDENTIALITY” AND “DOCTOR CONFIDENTIALITY”

The article is dedicated to distinguishing between concepts “medical confidentiality” and “doctor confidentiality”, the definition of the content and use of the general principles by analyzing the current legislation and scientific positions

**Key words:** doctor confidentiality, medical confidentiality, subject saving medical information, information about the state of health of the person.

**Постановка проблеми.** Практично кожна людина протягом свого життя звертається за медичною допомогою й, у свою чергу, не зацікавлена в розголошенні таких фактів, як про саме звернення за медичною допомогою, так і про поставлений діагноз і саме лікування.

Однією з особливостей українського законодавства є відсутність нормативного визначення поняття «лікарська таємниця» й «медична таємниця». Серед науковців точаться дискусії щодо розмежування та нормативно-правового закріплення цих двох термів, зокрема одні вважають (В. Головченко, Л. Грузова, І. Купова, І. Петрухіна), що «лікарська таємниця» є одним із видів «медичної таємниці», а інші (А. Марущак, М. Хавронюк), що це різні за своєю правовою природою поняття.

**Стан дослідження.** Питання розмежування понять «лікарська таємниця» й «медична таємниця» не раз порушувалися в наукових працях А. Марущака, І. Романовського, І. Сеньюти, І. Смолькової, С. Стеценка, М. Хавронюка.

Разом із тим, попри зазначений науковий інтерес до цього питання, варто констатувати наявність істотних прогалин у його правовому регулюванні. Указане стосується відсутності чіткого визначення та розмежування цих двох понять в українському законодавстві.

**Мета статті** – розмежувати, характеризуючи різні підходи науковців, поняття «лікарська таємниця» й «медична таємниця», визначивши їхній зміст і загальні засади використання такої інформації, з урахуванням норм чинного законодавства.

**Виклад основного матеріалу.** При зверненні за медичною допомогою та її отриманні пацієнт має право на збереження такої інформації. Про це свідчить ст. 32 Конституції

України [1], яка містить заборону втручатися в особисте й сімейне життя, а також передбачає, що збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди не допускається, крім випадків, визначених законом і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та права людини. Проблема регулювання й захисту права особи на збереження інформації про стан її здоров'я існувала завжди. У чинному законодавстві це питання регулюється двома правовими режимами: лікарської та медичної таємниці. Тому в науковій літературі дискусійним залишається питання щодо розмежування понять «лікарська таємниця» й «медична таємниця» та їхнього змістового наповнення.

Що ж являє собою «лікарська таємниця»?

Правове регулювання лікарської таємниці в Україні передбачено ст. 40 Основ законодавства України про охорону здоров'я, яка називається «Лікарська таємниця». Однак вона не містить чіткого визначення цього поняття. Відповідно до зазначеної статті, медичні працівники й інші особи, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стало відомо про хворобу, медичне обстеження, огляд і результати, інтимну й сімейну сторону життя громадянина, не мають права розголошувати ці відомості [2].

У ст. 286 Цивільного кодексу України йдеться про право на таємницю про стан здоров'я, але конкретного визначення поняття «лікарська таємниця» відсутнє [3].

У багатьох інших законодавчих актах також уживається термін «лікарська таємниця». Так, наприклад, у Законі України «Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людині» до лікарської таємниці зараховують відомості про реципієнтів, а також осіб, які



заявили про свою згоду або незгоду стати донорами в разі смерті [4]. Згідно із Законом України «Про донорство крові та її компонентів», до лікарської таємниці належать відомості про перенесені й наявні захворювання особи-донора, про вживання нею наркотичних речовин і властиві їй інші форми ризикованої поведінки, що можуть сприяти зараженню донора інфекційними хворобами, які передаються через кров і за наявності яких виконання донорської функції може бути обмежено [5]. Варто зазначити, що в нормативно-правових актах, у яких зазначаються відомості, що становлять лікарську таємницю, відсутнє чітке визначення цього терміна.

Проте існує чимало думок науковців з цього питання. Так, наприклад, В. Акопова вважає, що лікарська таємниця – це відомості, отримані від хворого чи виявлені при його медичному обстеженні чи лікуванні, що не підлягають розголошенню без згоди хворого [6, с. 118].

Л. Бедрін, А. Загрядська, П. Ширинський у своїх працях визначають лікарську таємницю як відомості про хворобу, особисте й інтимне життя хворого, що стають відомими медичним працівникам у процесі виконання ними своїх професійних обов'язків [7, с. 24].

Поняття лікарської таємниці є постійним предметом дослідження науковців та лікарів-практиків не лише в Україні, а й за кордоном. Так, наприклад, дослідник Бруардель визначає лікарську таємницю як зобов'язання лікаря, який, незважаючи на згоду пацієнта на розкриття інформації, обирає мовчання [8, с. 6].

Дослідниця Амсату Сідібе розглядає лікарську таємницю як договірні відносини, у яких лікар виступає зобов'язаною особою, а пацієнт – управомоченою особою [8, с. 6–7].

На нашу думку, запропоновані визначення не повною мірою визначають зміст поняття «лікарська таємниця».

По-перше, не врегульованим залишається питання відомостей, які становлять лікарську таємницю. Обґрунтовано вважаємо позицію вчених-юристів І. Смолькової та В. Лопатіна, які зазначають, що до змісту лікарської таємниці входять такі відомості: факт звернення громадянина за медичною допомогою, стан його здоров'я; діагноз, лікування та прогноз захворювання; його особисті й сімейні таємниці; про трансплантацію, штучне запліднення, імплантації ембріона, про особу донора; інші відомості в медичних документах громадянина [9, с. 12; 10, с. 36]. Із цього випливає, що відомості, які становлять об'єкт лікарської таємниці, доцільно поділити на дві групи: інформація, яка стосується пацієнта; інформація, що стосується осіб, котрі перебувають із пацієнтом у родинних (сімейних, дружніх) стосунках, і яка стала відома в результаті спілкування із пацієнтом.

По-друге, говорячи про коло суб'єктів, яким може бути відома інформація щодо особи та стан її здоров'я, доречно погодитися з думкою авторів підручника з медичного права за редакцією С. Стеценка, котрі до основних суб'єктів збереження лікарської таємниці зараховують таких:

1. Осіб із вищою медичною або фармацевтичною освітою (лікарі, провізори).

2. Осіб із середньою медичною або фармацевтичною освітою (фельдшери, медичні сестри, фармацевти).

3. Молодший медичний персонал (санітари, няньки).

4. Осіб, які навчаються (студенти вищих і середніх медичних закладів освіти).

5. Немедичний персонал лікувально-профілактичної установи (працівники кадрових, юридичних, фінансових, господарських служб тощо).

6. Працівників страхових організацій.

7. Посадових осіб органів управління охороною здоров'я (головні лікарі, керівники структурних підрозділів міністерства тощо).

8. Співробітників судових і правоохоронних органів, яким інформація, що становить лікарську таємницю, стала відомою в силу професійних обов'язків [11, с. 218].

Із викладеного випливає, що суб'єкт збереження лікарської таємниці – це медичний працівник, який отримав інформацію щодо пацієнта під час профілактики, діагностики, лікування чи реабілітації, а також інша особа, якій ця інформація стала відомою при виконанні професійних обов'язків.

Проаналізувавши наведену інформацію, ми дійшли висновку, що «лікарська таємниця» – це відомості про стан здоров'я, факт медичного обстеження, огляду та їхні результати, інтимну й сімейну сторону життя громадянина України, іноземця або особи без громадянства, отримані медичними, фармацевтичними та іншими працівниками в процесі профілактики, діагностики, лікування й реабілітації.

Поряд із терміном «лікарська таємниця» законодавець використовує термін «медична таємниця», однак лише деякі нормативно-правові акти частково розкривають її зміст і режим. Так, наприклад, у п. п. 17, 18 Наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про затвердження нормативно-правових документів з окремих питань щодо застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які страждають на психічні розлади» від 08.10.2001 р. № 397 зазначається, що медичною таємницею є копія рішення суду про застосування примусового заходу медичного характеру; копія акта судово-психіатричної експертизи або акта психіатричного огляду; листування адміністрації психіатричного закладу з установами й родичами з приводу психічного стану цієї особи, її соціально-побутових питань і за потреби медичні довідки тощо [12]. Відповідно до п. 2.5 Наказу Міністерства охорони здоров'я України «Про інфекційну безпеку донорської крові та її компонентів» від 01.08.2005 р. № 385, інформація про захворювання осіб (ВІЛ, вірусні гепатити, сифіліс та інші інфекції, визначені МОЗ України), завірена належним чином, негайно надається регіональним закладам переливання крові відповідними територіальними службами з дотриманням вимог чинного законодавства щодо медичної таємниці [13].

Із цього випливає, що в чинному законодавстві відсутнє визначення терміна «медич-

на таємниця», а вищезазначені норми лише опосередковано вказують на зміст такої інформації, яка в більшості випадків характерна для лікарської таємниці. Тому на практиці постійно виникає питання, який із двох термінів доцільно застосовувати на практиці – «лікарська таємниця» чи «медична таємниця»?

На думку С. Стеценка, термін «лікарська таємниця» не повною мірою відображає обов'язок збереження в таємниці всього комплексу інформації про стан здоров'я особи. Точніше може визначити його термін «медична таємниця», адже мова йде про сферу медицини загалом, а не лише про обов'язок лікаря зберігати в таємниці отримані відомості про пацієнта. Тим паче, що постійний розвиток технічно-інформаційних технологій, комплексний характер сучасної медичної допомоги призводить до того, що така конфіденційна за своєю суттю інформація досить часто стає доступною не лише лікарям, а й представникам інших професій [14, с. 19].

І. Сенюта є прихильницею застосування терміна «медична таємниця», адже це інформація, отримана у процесі надання медичної допомоги, яка не підлягає розголошенню, крім випадків, передбачених законодавством, про яку медичним працівникам та іншим особам стало відомо у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків [15, с. 200].

Однак іншої позиції дотримується Г. Романовський, який вважає, що потрібно все ж таки застосовувати термін «лікарська таємниця». До основних аргументів правомірності використання цього поняття зараховує такі: історично усталене застосування саме терміна «лікарська таємниця»; його термінологічне закріплення в нормативно-правових актах, що регулюють медичну діяльність в Україні, зокрема в Основах законодавства України про охорону здоров'я; позначення різновиду професійної таємниці словом «лікарська» свідчить не про освіту та кваліфікацію медичного працівника, а про вид суспільної діяльності – лікування [16, с. 21].

Аналізуючи вищевикладене, ми дійшли висновку, що «лікарська таємниця» й «медична таємниця» не тотожні поняття. Повністю підтримуючи позицію Г. Романовського, доцільно на законодавчому рівні закріпити термін «лікарська таємниця». Адже наведені у статті нормативно-правові акти мають у більшості випадків декларативний характер, і на сьогодні в Україні лікарська та медична таємниці забезпечуються більше моральними, ніж правовими гарантіями.

**Висновки.** Дослідження проблеми розмежування понять «лікарська таємниця» й «медична таємниця» дало змогу дійти висновку, що відсутність чіткої регламентації цих двох термінів у законодавстві призводить до неефективного застосування правових норм і нерозуміння порядку реалізації режиму лікарської й медичної таємниці.

Тому необхідно внести зміни до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я», а саме:

- ст. 3 після абзацу 8 доповнити новим абзацом 9 такого змісту: «Лікарська таємниця – це відомості про стан здоров'я, факт

медичного обстеження, огляду та їхні результати, інтимну й сімейну сторону життя громадянина України, іноземця або особи без громадянства, отримані медичними, фармацевтичними та іншими працівниками в процесі профілактики, діагностики, лікування й реабілітації»;

- ст. 40 викласти в новій редакції:

«Стаття 40. Дотримання лікарської таємниці  
Медичні, фармацевтичні та інші працівники, яким у зв'язку з виконанням професійних або службових обов'язків стала відома інформація, яка становить лікарську таємницю, не мають права розголошувати ці відомості, окрім передбачених законодавчими актами випадків.

При використанні інформації, що становить лікарську таємницю, у навчальному процесі, науково-дослідній роботі, у тому числі у випадках її публікації у спеціальній літературі, має бути забезпечена анонімність пацієнта.

За розголошення лікарської таємниці винні особи несуть дисциплінарну, цивільно-правову, адміністративну та кримінальну відповідальність згідно із законодавством».

Внесення відповідних змін до Закону України «Основи законодавства України про охорону здоров'я» усуне наявні в чинному законодавстві України правові колізії, що забезпечуватиме належне врегулювання суспільних відносин у сфері захисту лікарської таємниці.

#### ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Основи законодавства України про охорону здоров'я : Закон України від 19.11.1992 р. № 2801-XII (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 4. – Ст. 19.
3. Цивільний кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № № 40–44. – Ст. 356.
4. Про трансплантацію органів та інших анатомічних матеріалів людини : Закон України від 16.07.1999 р. № 1007-XIV // Відомості Верховної Ради України – 1999. – № 41. – Ст. 377.
5. Про донорство крові та її компонентів : Закон України від 23.06.1995 р. № 239/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 23. – Ст. 183.
6. Акопов В.И. Медицинское право: книга для врачей, юристов и пациентов / В.И. Акопов. – М. : ИКЦ «МарТ», 2004. – 368 с.
7. Бедрин Л.М. Вопросы права и деонтологии в подготовке и воспитании врача : [учебн. пособ. для студентов, субординаторов и интернов] / Л.М. Бедрин, А.П. Загрядская, П.П. Ширинский. – Ярославль, 1986. – 76 с.
8. Amsatou SOW SIDIBE “Le secret médical aujourd’hui” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://afrilex.u-bordeaux4.fr/sites/afrilex/IMG/pdf/2doc6sidibe.pdf>.
9. Смолькова И.В. Тайна: понятие, виды, правовая защита. Юридический терминологический словарь-комментарий / И.В. Смолькова. – М. : Луч, 1988 – С. 36–37.
10. Лопатин В.Н. Правовая охрана и защита права на тайну / В.Н. Лопатин // Юридический мир. – 1999. – № 7. – С. 36.
11. Медичне право України : [підручник] / за заг. ред. С.Г. Стеценка. – К. : Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність», 2008. – 507 с.
12. Про затвердження нормативно-правових документів з окремих питань щодо застосування примусових заходів медичного характеру до осіб, які страждають на психічні розлади : Наказ Міністерства охорони здоров'я від 08.10.2001 р. № 397 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 10. – С. 258. – Ст. 493.
13. Про інфекційну безпеку донорської крові та її ком-





понентів : Наказ Міністерства охорони здоров'я України від 01.08.2005 р. № 385 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 34. – С. 292.

14. Стеценко С.Г. Медичне право України (правове забезпечення лікарської таємниці) : [монографія] / С.Г. Стеценко, І.В. Шатковська. – К. : Атіка, 2010. – 144 с.

15. Сенюта І.Я. Медичне право: право людини на охорону здоров'я : [монографія] / І.Я. Сенюта. – Львів : Астолябія, 2007. – 224 с.

16. Романовський Г.Б. Право на неприкосновенність частини життя / Г.Б. Романовський. – М. : МЗ-Пресс, 2001. – 312 с.

УДК 343.222.2

## ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИНИ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ

Чорний С.А., студент  
 Інститут післядипломної освіти  
 Київського національного університету імені Тараса Шевченка

У статті досліджені теоретичні та практичні підходи до визначення вини в цивільному праві, установлені можливості застосування кількісного оцінювання вини.

**Ключові слова:** вина, психологічне ставлення, поведінковий підхід.

В статье исследованы теоретические и практические подходы к определению вины в гражданском праве, установлены возможности использования количественной оценки вины.

**Ключевые слова:** вина, психологическое отношение, поведенческий подход.

Chorny S.A. THEORETICAL ASPECTS OF GUILT IN CIVIL LAW

Research conducted on theoretical and practical issues of guilt determination, defined the possibility for quantitative assessment of the quilt.

**Key words:** guilt, psychological relation, behavioral view.

**Постановка проблеми.** У науці цивільного права дискусія з приводу однієї з умов цивільно-правової відповідальності – вини – є найбільш бурхливою й має доволі тривалу історію.

**Стан дослідження.** Варто зазначити, що дослідження поняття вини саме з погляду цивілістики було актуальним і в дореволюційний, і в радянський періоди, більше ніж актуальним воно є на сьогодні. Утім сучасна цивілістична доктрина не відзначається єдністю поглядів щодо розуміння зазначеного поняття, а тому не дивно, що Цивільний кодекс України, як і його попередник – Цивільний кодекс УРСР 1964 р., визначаючи поняття вини, так і не містить її прямої дефініції

Актуальність теми дослідження полягає в необхідності розробки єдиного підходу до поняття вини та методів її визначення.

Питання вини в цивільному праві досліджували такі гранди цивілістики, як О.С. Йоффе, Г.К. Матвеев, М.М. Агарков. На сучасному етапі проблемі вини в цивільному праві присвячені дослідження І.С. Кантафарової, С.Д. Гринько, Т.С. Ківалової, О.В. Церковної.

**Метою статті** є аналіз концептуальних аспектів вини й установлення критеріїв винної поведінки, виходячи із положень цивільного законодавства України та доктрини цивільного права загалом.

Під час дослідження використовувалися як загальнонаукові методи аналізу й синтезу, так і діалектичний, порівняльно-правовий методи, які надали можливість виділити вину як частину складу цивільного правопорушення та встановити основні підходи до визначення вини.

**Виклад основного матеріалу.** Сучасна цивілістика загалом виходить із напрацювань

радянської доби в концепціях щодо розуміння вини, серед яких виділяють дві основні: «психологічну» й «поведінкову».

У радянський період сформувалась і набула панівного значення так звана «психологічна» концепція, за якою поняття вини розкривалось через психічне ставлення правопорушника до своєї протиправної поведінки та її наслідків. Так, О.С. Йоффе писав, що під виною розуміють психічне ставлення особи до вчиненої нею протиправної дії чи бездіяння, а також до наслідків, які настають в зв'язку з цією протиправною дією [1, с. 128]. Мається на увазі, що відповідальність за заподіяну шкоду може мати місце, коли шкода заподіяна свідомими діями заподіювача. Г.К. Матвеев у роботі «Вина в советском гражданском праве» підкреслює, що вина – не тільки психологічне, а і юридичне поняття, що включає в себе соціальний момент [19, с. 122–201]. Під виною тут розуміються не тільки психологічні хвилювання, а й протиправність поведінки [2, с. 90]. Подібної позиції дотримувались й інші науковці радянського періоду [2, с. 32; 3, с. 130–131]. Отже, підходи в розумінні вини були доволі близькими до кримінально-правових.

Звичайно, той внесок, який зроблений цивілістами радянської доби в розумінні вини, залишається авторитетним і в умовах сьогодення. Так, зокрема, І.С. Кантафарова аргументує висновок, що визначення вини в цивільному праві має ґрунтуватись на «психологічній» концепції вини, наводячи при цьому такі міркування:

1) термін «психічне ставлення» у визначенні вини виражає оцінювання (можливість оцінювання) поведінки, передбачення або